

**ANONİM ORTAKLIKLARIN GENEL YAPISI VE 6762 SAYILI
TİCARET KANUNU İLE 6102 SAYILI TÜRK TİCARET
KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER
ÇERÇEVESİNDE YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN
KİŞİSEL HAKLARI**

Olcay IŞIK*

ÖZET

Ticari hayatta önemli bir yere sahip olan anonim ortaklık yapılanmaları bir takım organlardan oluşur. Bu organlardan biri de yönetim kuruludur. Çalışmamızda genel ve karşılaştırmalı olarak (6762 sayılı Ticaret Kanunu ile 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan düzenlemeler bakımından) anonim ortaklıkların yapısı, işleyişi ve bilhassa anonim ortaklıklarda yönetim kurulu üyelerinin hakları üzerinde durulmuştur. Yönetim kurulu üyelerini hakları iki başlık altında incelenebilir. Bunlardan biri mali haklar olup, çalışmamızda bu hakların sadece türlerini saymak ile yetinilmiştir. Asıl konumuz olan anonim ortaklıklarda yönetim kurulu üyelerinin kişisel hakları hususiyeti ise ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: *Anonim ortaklıklar, 6762 sayılı Ticaret Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, genel kurul, yönetim kurulu, mali haklar, yönetim kurulu üyelerinin kişisel hakları*

**GENERAL STRUCTURE OF JOINT STOCK COMPANIES
WITH THE 6102 ACT NUMBERED 6762, the Turkish Commercial
Code TRADING ARRANGEMENTS IN THE FRAMEWORK OF
PERSONAL RIGHTS OF MEMBERS OF THE BOARD OF
DIRECTORS**

* Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ABSTRACT

In business, which has an important place in the organs of the Corporation consists of a number of structures. This is one of the organs of the board. General and comparative study (6102 to 6762 of the Commercial Code in the arrangements for the new Turkish Commercial Code), the structure of joint stock companies, joint-stock partnerships and in particular the functioning focused on the rights of board members. Rights of members of the board of directors studied under two headings. One of them is financial rights, these rights, not only the types of study, with the cartoonists did not count. Personal rights, which is the main peculiarity of the members of the board of directors of the joint partnership is discussed in detail.

KEYWORDS: *Corporate Companies, Commercial Law No. 6762, No. 6102 of the Turkish Commercial Code, the general assembly, board of directors, financial rights, personal rights of board members.*

Giriş

Anonim ortaklıklar, kapitalist ve karma ekonomilerde vazgeçilmez üretim araçlarıdır¹. Tüzel kişiliği ve sınırlı sorumluluk ilkesi neticesinde anonim ortaklıkların sağladığı imkânlar, bu ortaklıkları ilk olarak ortaya çıktıkları dönemlerden beri ekonomik ve sosyal hayatı etkileyen, sebep olduğu başarıların yanında son derece büyük yıkıntılara da yol açabilmesi nedeniyle diğer ortaklıklardan ayrılan kuruluşlar haline getirmiştir².

Anonim ortaklık, eski Türk Ticaret Kanunu'nun 269. maddesinde “*bir unvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mamelekiyle mesul bulunan şirkettir*” şeklinde tanımlanmıştır. Şirket ortaklarının mesuliyeti de taahhüt etmiş oldukları

¹ Mehmet Bahtiyar, *Ortaklıklar Hukuku*, İstanbul 2010, s.71, Reha Poroy, Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku*, İstanbul 2010 (12. Bası), s.215, Turgut S. Erem, *Anonim Şirketler Hukuku*, İstanbul 1965, s.3, Orhan Nuri Çevik, *Anonim Şirketler*, Ankara 1988, s.49, Oğuz İmregün, *Anonim Ortaklıklar*, İstanbul 1970, s.1, Hasan Pulaşlı, *Şirketler Hukuku*, Kasım 2009, s.181.

² Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.214, Bahtiyar, s.70–71.

sermaye payları ile sınırlıdır. Bu keyfiyet Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 329. maddesinde iki fıkra halinde düzenlenmiştir. Maddeye göre; “anonim şirket, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız malvarlığı ile sorumlu bulunan şirkettir.

Pay sahipleri, sadece taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile ve şirkete karşı sorumludur.”

Bu tanımdan hareketle bir ortaklığın, Ticaret Kanunu ile tasvir edilen manada anonim ortaklık olarak vasıflandırılabilmesi için ortaklık sözleşmesinin bazı unsurları ihtiva etmesi gerekmektedir³. Bunlardan ilki, bir ticaret unvanına sahip olmaktır. Bu unvan, bulunması zorunlu olan çekirdek kısmı ve buna yapılacak mecburi ve ihtiyari eklerden oluşur. İkinci unsur ise, anonim ortaklığın kanunen yasak olmayan her türlü iktisadi maksat ve mevzuu için faaliyette bulunabilmesidir⁴. Bu çerçevede iktisadi alanın dışında olmamak şartıyla, ticari olmayan işlerin yürütülmesi için de anonim ortaklık kurmak mümkündür⁵. Bir ortaklığın anonim ortaklık şeklinde tekabül etmesinin bir diğer şartı, muayyen/kayıtlı, nakit ile ifade edilmiş, paylara bölünmüş ve tamamen taahhüt edilmiş bir esas sermayenin varlığıdır⁶. Dördüncü unsur gereği anonim ortaklıklarda hem ortaklık hem de pay sahipleri sınırlı olarak sorumludur. Bu doğrultuda anonim ortaklık üçüncü kişilere karşı ancak kendi malvarlığı ile sorumludur⁷. Tüm pay sahipleri de, ortaklık alacaklılarına karşı dolaylı şekilde ve koydukları muayyen sermaye miktarı ile sınırlı surette sorumludurlar⁸. Anonim ortaklıklarda beşinci unsur, tüzel kişiliktir. Diğer ticaret ortaklıklarında olduğu gibi anonim

³ Ernest Hirsh, *Ticaret Hukuku Dersleri*, İstanbul 1948, s.247.

⁴ İmregün, s.17, Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.212–213, Pulaşlı, s.184.

⁵ Erem, s.6.

⁶ Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.209–210, Bahtiyar, s.73, Pulaşlı, s.185 vd., İmregün, s.20, Erem, s.7 vd., Fahiman Tekil, *Anonim Şirketler Hukuku*, İstanbul 1993, s.60 vd.

⁷ Pulaşlı, s.192–193, Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.211 vd.

⁸ Hirsh, s.247, İmregün, s.21.

ortaklıklar da tüzel kişiliğe haiz olmalıdır⁹. Ortaklık tüzel kişiliği, ticaret siciline tescil ile kazanılmakta ve sicilden terkin ile de sona ermektedir¹⁰. Diğer bir unsur olan asgari pay sahibi sayısı eski Türk Ticaret Kanunu'nun 277. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre anonim ortaklıktan bahsedebilmek için en az beş kurucu üyeye ihtiyaç vardır. Her ne kadar eski TTK.'nun 435. maddesinde istisnası düzenlenmiş olsa da ana kural gereği, ortaklıkta pay sahibi sayısının beşten aşağı düşmesi, fesih sebebidir (TTK.434, b/4. m)¹¹.

Eski TTK.'daki bu düzenlemeye karşılık, yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 338. maddesinde “asgari sayı” alt başlığı ile üç fıkra halinde düzenlenen husus gereği, “*anonim şirketin kurulabilmesi için pay sahibi olan bir veya daha fazla kurucunun varlığı şarttır. 330. madde hükmü saklıdır.*

Pay sahibi sayısı bire düşerse, durum, bu sonucu doğuran işlem tarihinden itibaren yedi gün içinde yönetim kuruluna yazılı olarak bildirilir. Yönetim kurulu bildirim aldığı tarihten itibaren yedi gün içinde, şirketin tek pay sahipli bir anonim şirket olduğunu tescil ve ilân ettirir. Ayrıca, hem şirketin tek pay sahipli olarak kurulması hem de payların tek kişide toplanması hâlinde tek pay sahibinin adı, yerleşim yeri ve vatandaşlığı da tescil ve ilan edilir. Aksi hâlde doğacak zarardan, bildirimde bulunmayan pay sahibi ve tescil ile ilânı yaptırmayan yönetim kurulu sorumludur.

Şirket, tek pay sahibi olacak şekilde kendi payını iktisap edemez; ettiremez.”

Anonim ortaklıklarda son unsur ise esas sermayeli ve kayıtlı sermayeli anonim ortaklıklarda farklı olmak üzere asgari sermaye oranıdır¹². Eski Türk Ticaret Kanunu gereği, özel kanunlarda aksine hüküm olmadıkça anonim ortaklık esas sermayesi 50.000 TL.'den aşağı olamaz (TTK. 272.m)¹³. Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda “en az sermaye

⁹ Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.213, Pulaşlı, s.195, İmregün, s.23 vd.

¹⁰ Pulaşlı, s.195.

¹¹ Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.213.

¹² Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.213–214.

¹³ Pulaşlı, s.187, Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.213–214.

tutarı” alt başlıklı 332. maddeye tekabül eden bu husus, dört fıkra halinde düzenlenmiştir. 332. maddeye göre; “*tamamı esas sözleşmede taahhüt edilmiş bulunan sermayeyi ifade eden esas sermaye, 50.000 TL.’den ve sermayenin artırılmasında yönetim kuruluna tanınmış yetki tavanını gösteren kayıtlı sermaye sistemini kabul etmiş bulunan halka açık olmayan anonim şirketlerde başlangıç sermayesi, 100.000 TL.’den aşağı olamaz. Bu en az sermaye tutarı Bakanlar Kurulunca artırılabilir.*

Bu Kanun anlamında kayıtlı sermayeli anonim şirketlerde başlangıç sermayesi, kuruluşta ve sisteme ilk geçildiğinde haiz olunması zorunlu sermayedir. Çıkarılmış sermaye ise; çıkarılmış payların tümünün itibarî değerlerinin toplamını temsil eder.

Halka açık olmayan anonim şirketler gerekli şartları artık haiz olmadıkları takdirde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığından izin alarak kayıtlı sermaye sisteminden çıkabilecekleri gibi, bu sisteme alınırken aranan nitelikleri kaybettiklerinde, istemleri bulunmasa bile aynı Bakanlık tarafından sistemden çıkartılırlar.

28.7.1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 12. maddesi hükmü saklıdır.”

Bu madde kapsamında yeni Türk Ticaret Kanunu ile asgari esas sermaye ile asgari başlangıç sermayesinin yükseltilmesi hususunda Bakanlar Kurulu’na verilen yetkini sınırının belirlenmemiş olması (sınırsız yetki verilmesi) doğru bir yaklaşım değildir. Bu yetkinin sınırı eski Türk Ticaret Kanunu’nun 272. maddesinde düzenlendiği üzere asgari esas ve çıkarılmış sermaye rakamlarının on katına kadar olmalıdır. Anonim şirketlerde asgari esas sermayenin miktarı da düşük tutulmuştur. Bir kere limited şirketlerde asgari sermaye 25.000 TL. olarak kabul ediliyorsa, anonim şirketlerde bu miktarın 500.000 TL. yahut böyle bir tutar olması daha uygun olacaktır. Üstelik bu maddede yer alan “*tamamı taahhüt edilmiş sermayeyi ifade eden...*” ibaresi, sanki tamamı taahhüt edilmemiş esas sermaye var da sermayenin tamamı taahhüt edilmeden kuruluş ve sermaye artırımını yapılabilmemiş gibi bir anlam çıkarılmasına sebep olmaktadır. Böyle bir yanlış anlamının önüne geçmek maksadıyla “*esas sermayenin tamamının pay sahiplerince taahhüdü zorunludur*” demek daha uygun olacaktır¹⁴.

¹⁴ Moroğlu, (Tasarıları), s.131.

I. Anonim Ortaklıkların Organları

Anonim ortaklıklarda üç tür organ vardır. Bu organlar; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Bunlar kanunen zorunlu kılınmış organlardır. Zira eski Ticaret Kanunu'nun 435. maddesine göre bu organlardan biri var olmadığı yahut genel kurul toplanamadığı takdirde pay sahiplerinden veya ortaklık alacaklılarından birinin ya da Ticaret Bakanlığı'nın talebi üzerine mahkeme, ortaklığın durumunun kanuna uygun bir hale getirilmesi için yasal süre tanır ve fakat bu süre sonunda durum düzeltilmezse ortaklığın feshine karar verir¹⁵.

Genel kurul, anonim ortaklıklarda üst organ niteliğindedir. Ortaklık genel kurul kararları ile iradesini açıklar. Ayrıca bu kararlar hem genel kurul toplantısında hazır bulunan, hem de hazır bulunmayan tüm pay sahipleri için geçerlidir¹⁶. Üst organ olması nedeniyle genel kurul, anonim şirketin faaliyetlerine vasıtalı yahut vasıtasız olarak hâkimdir. Genel kurul ya bizzat pay sahiplerinin ya da temsilcilerinin katılımı ile gerekli görüldüğünde ve yılda en az bir kere toplanmaktadır. Görüldüğü üzere devamlı çalışan bir organ niteliğinde de değildir. Bununla beraber genel kurulun anonim şirketi temsil etmek gibi bir yetkisi yoktur¹⁷. Genel kurulun yetkilerine; ortaklık organlarını seçmek ve azletmek, ortaklık sözleşmesini değiştirmek ve ortaklığı feshetmek örnek olarak gösterilebilir¹⁸. Şunu da belirtmek gerekir ki genel kurulun kanunen yetkili kılındığı bazı mevzularda bu yetki, devri kabil olmayan nitelik arz eder¹⁹.

Yönetim kurulu ise ortaklığın yönetim ve temsil organıdır (eski TTK. 435.m, yeni TTK. 530.m) ve yönetim kurulunun mevcut olmaması

¹⁵ Bahtiyar, s.96, Tekil, s.100.

¹⁶ İmregün, s.80, Bahtiyar, s.97, Tekil, s.101, Poroy (Tekinalp/ Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.260, Pulaşlı, s.229.

¹⁷ Pulaşlı, s.229, Bahtiyar, s.97.

¹⁸ Tekil, s.101, İmregün, s.81.

¹⁹ Erem, s.44–46, Örneğin; sermaye arttırılması ve azaltılmasına karar vermek, organların seçimi, yönetim ve denetim organlarının ibrası, tahvil çıkarılması ve şirketin feshi gibi yetkiler bizzat genel kurul tarafından kullanılması gereken yetkilerden bir kaçıdır.

başlı başına bir fesih nedenidir²⁰. Yönetim kurulu bu görevi kurul halinde yerine getirir²¹. Anonim şirket yönetim kurulu en az üç kişiden oluşur ve fakat bu sayı ortaklık ana sözleşmesi ile arttırılabilir²². Ayrıca yönetim kurulu üyeleri en çok üç yıl için seçilirler²³.

Yönetim kurulu üye sayısı için uygulamada çoğunlukla 3, 5 ve 7 gibi ikiye tam bölünemeyen sayılar tercih edilse de, 4 ve 6 gibi ikiye bölünebilen sayıların da kullanıldığı görülür (eski TTK.312.m)²⁴. Yönetim kurulu üyeleri yetkilerini özenli bir biçimde kullanmadıkları takdirde ortaklığı ciddi zararlara uğratabilirler. Bu sebeple oluşabilecek zararların önlenmesi ve giderilmesi maksadıyla yönetim kurulu üyeleri için hem hukuki (eski TTK. 336, 321. m vb.) hem de cezai nitelikte sorumluluk öngörülmüştür.

Eski Ticaret Kanunu zamanında öğretiden tarafından tespit olunmuş ve fakat kanun ile düzenlenmemiş olan anonim ortaklıklarda yönetim kurulu üye sayısı hususu, Yeni Türk Ticaret Kanunu ile hükme bağlanmıştır. Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun "üyelerin sayısı ve nitelikleri" alt başlığı ile düzenlenen 359. maddesi dört fıkradan ibarettir. Buna göre; "*anonim şirketin esas sözleşmeyle atanmış veya genel kurul tarafından seçilmiş, bir veya daha fazla kişiden oluşan bir yönetim kurulu bulunur. Temsile yetkili en az bir üyenin yerleşme yerinin Türkiye'de bulunması ve Türk vatandaşı olması şarttır.*

Bir tüzel kişi yönetim kuruluna üye seçildiği takdirde, tüzel kişiyle birlikte, tüzel kişi adına, tüzel kişi tarafından belirlenen, sadece bir gerçek kişi de tescil ve ilân olunur; ayrıca tescil ve ilânın yapılmış olduğu, şirketin internet sitesinde hemen açıklanır. Tüzel kişi adına sadece, bu tescil edilmiş kişi toplantılara katılıp oy kullanabilir.

²⁰ Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.262, Bahtiyar, s.118, Pulaşlı, s.270.

²¹ İmregün, s.145, Bahtiyar, s.118.

²² Bahtiyar, s.118, Tekil, s.103, Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.Erem, s.80, bazı özel hukuki düzenlemeler ile çeşitli anonim ortaklıklar için yönetim kurulu üye sayısı için ayrı hükümler de getirildiği görülür. Örneğin bazı özel finans kurumları için durum böyledir.

²³ Hirş, s.309, Tekil, s.104.

²⁴ Bahtiyar, s.118.

Yönetim kurulu üyelerinin ve tüzel kişi adına tescil edilecek gerçek kişinin tam ehliyetli olmaları şarttır. Yönetim kurulu üyelerinin en az dörtte birinin yüksek öğrenim görmüş olması zorunludur. Tek üyeli yönetim kurulunda bu zorunluluk aranmaz.

Üyeliği sona erdiren sebepler seçilmeye de engeldir.”

Yeni düzenleme çerçevesinde söylenebilir ki, 359. maddenin birinci fıkrasında yer alan yönetimin bir üyeden oluşması halinde dahi kurul sayılacağı hususu ve yine birinci fıkrada yer alan “*temsile yetkili en az bir üyenin yerleşme yerinin Türkiye’de bulunması ve Türk vatandaşı olması şarttır*” hükmünün, söz konusu temsilci tek başına ve genel nitelikte bir temsil yetkisine sahip olmaksızın pek bir anlam ifade etmeyeceği, üstelik yeni kanun ile tüzel kişilerin de yönetici ve yönetim kurulu üyesi olabilmelerinin kabul edilmesine karşın, bu kimselerin atanması ihtimali göz ardı edilerek sadece seçilmelerinden bahsedilmesi gibi hususlar itibarıyla bu madde eleştirilebilir. Üstelik bu maddede yönetim kurulunun tek kişiden oluşabileceği kabul edilmekle birlikte, yeni kanunun diğer bazı hükümleri ile uyum sağlanamadığı ortadadır. Ayrıca tüzel kişi yönetim kurulu üyesinin ve temsilcisinin tek üye olarak görev yapıp, yapamayacağı hususu da açıklığa kavuşturulması gereken bir husus olduğu halde, yeni kanunda bu konuda herhangi bir izahat yapılmamıştır. Oysaki yönetimin yabancılaşması tehlikesi açısından son derece önemli olan bu hususta, şirket tarafından atanmayan tüzel kişi temsilcisinin tek kişi olarak görev yapması engellenmeliydi²⁵.

Yönetim kurulu üyelerinin seçimi farklı şekillerde söz konusu olabilmektedir. Bunlardan biri genel kurul tarafından seçilmeleridir (TTK. 312/1.m). Yönetim kurulu üyeleri genellikle böyle seçilir²⁶. Eğer yönetim kurulu seçimi ile ilgili genel kurul kararında, kurulun görev süresi hakkında herhangi bir bilgi verilmemiş ise, görev süresi “bir faaliyet yılı” olarak kabul edilmeli, yani bir dahaki olağan genel kurul toplantısında yeni yönetim kurulu üyeleri seçilinceye kadar geçecek olan süre için seçildiği kabul edilmelidir²⁷.

²⁵ Erdoğan Moroğlu, *Türk Ticaret Kanunu ile Yürürlük ve Uygulama Kanunu Tasarıları*, İstanbul 2009, s.159–160.

²⁶ Erem, s.81, Tekil, s.104, İmregün, s.147, Bahtiyar, s.129.

²⁷ Pulaşlı, s.282.

Yönetim kurulu üyeleri ayrıca kuruluşta ana sözleşme ile de atanabilir (eski TTK. 292.m). Ani kuruluşta ilk yönetim kurulu üyelerinin ana sözleşme ile atanması zorunludur. Tedrici kuruluşta ise yönetim kurulu üyeleri iştirak taahhütnamesinde gösterilmemişse, bunlar kuruluş genel kurulu tarafından seçilirler²⁸.

Kamu tüzel kişilerinin yönetim kuruluna üye seçmesi bu hususta inceleyeceğimiz diğer bir ihtimaldir. Eski Türk Ticaret Kanunu'nun 275. maddesi gereği ana sözleşmede bu yönde izahat bulunması ve konusunun da kamu hizmeti ile alakalı olması durumunda devlet, vilayet ve belediye gibi kamu tüzel kişileri de pay sahibi olmasalar bile yönetim kuruluna üye atayabilirler²⁹. Bu husus yeni Türk Ticaret Kanunu'nda 334. maddede üç fıkra halinde düzenlenmiştir. Ancak bu maddenin “Yönetim Kurulu” nun düzenlendiği II. BÖLÜM'de yer alması daha uygun olurdu³⁰.

Anonim ortaklıklarda yönetim kurulu üyeleri istisnai, olmak üzere bir de yönetim kurulu tarafından seçilebilirler. Eğer görevini yürütmekte olan yönetim kurulu üyelerinden biri istifa eder, ölür, temyiz kudretini yitirir yahut benzer nedenlerle üyelik sıfatını kaybederse, yönetim kurulu kanun ve sözleşme ile öngörülen niteliklere haiz bir kimseyi seçer ve toplanacak olan ilk genel kurulun onayına sunar (eski TTK. 315/1). Bu surette göreve başlayan yönetim kurulu üyesi bir dahaki ilk genel kurul toplantısına kadar görevini yürütür³¹. Eski Türk Ticaret Kanunu'nda “azalığın açılması” alt başlığı ile düzenlenen keyfiyet, yeni Türk Ticaret Kanunu'nda “üyeliğin boşalması” alt başlığı ile 363. maddeyle ve iki fıkra halinde düzenlenmiştir.

Ancak bu maddenin ikinci fıkra hükmü yer bakımından sistematik olarak hatalıdır. Zira bu fıkra da yönetim kurulu üyeliğinin sona erme nedenleri anlatılmakta ve bu sebeple sona erme nedenlerinin de bu başlık altında II. BÖLÜM'ün sonunda ayrı bir madde şeklinde düzenlenmesi daha uygun olacaktır. Üstelik ikinci fıkra anılan suçlar bakımından eksik olup, kaçakçılık, kara para aklama, uyuşturucu ticareti

²⁸ İmregün, s.145–146, Erem, s.81, Bahtiyar, s.129, Pulaşlı, s.283.

²⁹ Bahtiyar, s.129–130, Pulaşlı, s.283, İmregün, s.146.

³⁰ Moroğlu, (Tasarıları), s.134.

³¹ İmregün, s.147, Pulaşlı, s.283.

veya kullanılması gibi suçlarında bu kısma eklenmesi gerekmektedir. Bu yapılmadıysa bile “... gibi yüz kızartıcı suçlardan mahkumiyet halinde de hüküm aynıdır” ifadesine madde metninde yer verilmesi, hukuki güvenliğin sağlanması ve yaşanması muhtemel tereddütlerin de engellenmesi açısından son derece önemlidir³².

Yönetim kurulu üyeleri farklı şekillerde seçilebilirken yönetim kurulu üyelerinde aranacak asgari nitelikler hukuki düzenlemeler ile tespit olunmuştur. Elbette bunlara ilave olarak ana sözleşme ile bir takım nitelikler³³ öngörülebilir. Eski Türk Ticaret Kanun ve yönetmelikler ile öngörülmüş ve yönetim kurulu üyelerinde aranan başlıca dört nitelik vardır. Bunlar; gerçek kişi olmak, pay sahibi olmak, fiil ehliyetine sahip olmak ve seçilmeye ilişkin herhangi bir engeli bulunmamaktır³⁴. Bu şartlar genel olarak eski TTK.’nun 312. maddesiyle düzenlenmiştir. Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda 359. maddeyle düzenlenen bu şartlar kısmen değiştirilmiştir.

Anonim ortaklıklarda sadece gerçek kişiler değil, tüzel kişiler de pay sahibi olabilirler. Eski kanuna göre yönetim kurulu üyeleri sadece gerçek kişi olabilirdi. Bununla birlikte, anonim ortaklıkta pay sahibi olan tüzel kişiliğin temsilcisi gerçek kişinin yönetim kurulu üyesi olarak seçilmesine de bir mani yoktu³⁵. Fakat yeni düzenleme ile tüzel kişilerin de anonim ortaklıklarda yönetici ve yönetim kurulu üyesi olabilecekleri hükme bağlanmıştır. (yeni TTK.359/2.m)

³² Moroğlu, (Tasarıları), s.164–165.

³³ İmregün, s.151, örneğin ilaç üretimi ile uğraşacak olan bir anonim şirketin yönetim kurulu üyelerinin eczacı olması gerektiği ana sözleşme ile öngörülebilir şartlardandır. Ayrıca yönetim kurulu üyesi olabilmek için belli bir oranda pay sahibi olmak gerekliliği de ana sözleşme ile öngörülebilir.

³⁴ Tekil, s.107, Bahtiyar, s.128, Erem, s.81 vd., İmregün, s.148 vd., Pulaşlı, s.279.

³⁵ Bahtiyar, s.128, Pulaşlı, s.279, Danıştay uygulamalarına göre anonim şirketlerde pay sahibi olan tüzel kişiler yönetim kurulunda birden fazla üye bulunduramaz. Ancak yabancı sermayeli ortaklıklarda bu uygulama geçerli değildir, Bu husus yeni Türk Ticaret Kanunu’nun 359/2. maddesinde düzenlenmektedir.

Anonim ortaklık yönetim kurulu üyesi olabilmek için TTK. 312/2 uyarınca aynı zamanda pay sahibi olmak gerekmektedir. Pay sahibi olmayan kişilerin de yönetim kurulu üyesi seçilebilmesine imkân tanıyan kanun, bu kişilerin yönetim kurulu üyesi olarak göreve başlayabilmeleri için pay sahibi sıfatını kazanmaları şartını getirmiştir³⁶. Eski Ticaret Kanunu tarafından aranan ve anonim ortaklıklarda yönetim kurulu üyesi olabilme şartlarından biri olan “pay sahibi olma yahut en azından göreve başlamadan önce pay sahibi sıfatını kazanma” hususu, yeni Türk Ticaret Kanunu’nun (eski TTK. 321’e tekabül eden maddesi) 359. maddesi ile öngörülmemiştir.

Yönetim kurulu üyelerinin fiil ehliyetine sahip olması hususu eski TTK.’da aranan bir şart değildi. Ancak yönetim kurulunun etkin bir yürütme organı olması ve anonim ortaklıkların da ekonomik hayatta son derece etkili ve önemli bazı roller oynamaları açısından üyelerin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmaları gerekliliği öğreti tarafından kabul edilmekteydi³⁷. Netice itibarıyla yeni TTK.’nun 359. maddesinin üçüncü fıkrasıyla yönetim kurulu üyelerinin ve tüzel kişi adına tescil edilecek gerçek kişinin tam ehliyetli olması bir şart olarak öngörülmüştür.

Üyeliğe seçilmeye ilişkin herhangi bir engelin bulunmaması, eski Ticaret Kanunu ile anonim ortaklık yönetim kurulu üyeliği için getirilmiş son şarttır (eski TTK.347/4). Buna göre, eski Ticaret Kanunu’nun 315/2. maddesinde belirtilen iflasa tabi kimselerden olan yönetim kurulu üyelerinin iflasına karar verilmesi veya hacir altına alınmaları, yüz kızartıcı bazı suçlardan dolayı ağır hapis cezasına mahkûm edilmiş olmaları sebebiyle üyeliği sona eren bir yönetim kurulu üyesi, bu hallerin daha başta, yönetim kurulu üyesi seçilme aşamasında söz konusu olması durumunda zaten seçilmeye engel durumların varlığı nedeniyle seçilememelidir³⁸. Hal böyle olunca dolaylı da olsa, bizzat kanunun

³⁶ Bahtiyar, s.128, Hirş, s.308, Tekil, s.107, Erem, s.82, Pulaşlı, s.280.

³⁷ Erem, s.83, Pulaşlı, s.280–281, Tekil, s.107, Bahtiyar, s.128, “hacir altına alınma” yönetim kurulu üyeliğini sona erdiren hallerden biri olarak Ticaret Kanunu ile öngörülmüş olsa bile Yargıtay ve öğretideki bazı yazarların (Çamoğlu, Poroy, Tekinalp, İmregün, Hirş, karş. Erem, Arslanlı) ortak görüşü, tam ehliyet şartı aranması gerektiği yönündedir.

³⁸ Bahtiyar, s.129, Erem, s.83, Pulaşlı, s.281,

öngördüğü emredici bir hüküm olması itibarıyla hacir altına alınma, yönetim kurulu üyeliğini sona erdiren bir hal ise, evleviyetle başlangıçta üyeliğin kazanılmasına da engel teşkil etmelidir. Kanun koyucu, Yeni TTK ise 359. maddesinin son fıkrasında “*üyeliği sona erdiren sebepler seçilmeye de engeldir*” hükmüne yer vermiştir.

Ayrıca anonim ortaklıklarda denetçilik görevinin yürütülmesi de yönetim kurulu üyeliği ile bağdaşmayan bir durumdur. Bu sebeple bir kişinin aynı anda hem yönetim kurulu üyesi hem de denetçi olarak görev yapması mümkün değildir. Anonim ortaklık denetçileri bu görevlerinden ayrılıp ibra edilmiş olmadıkça yönetim kurulu üyesi olarak tayin olunamazlar³⁹.

Anonim ortaklıklarda bir diğer zorunlu organ denetim organıdır. Bizim burada bahsettiğimiz denetim organı, anonim ortaklıklarda dar anlamda denetim kavramını karşılamakta ve denetime yetkili olan kuruluşlar tarafından yapılan denetimi ifade etmektedir. Bilindiği üzere denetim geniş bir kavram olup, sadece dar anlamda değil, geniş anlamda denetimi de kapsamaktadır⁴⁰.

Anonim ortaklıklarda denetim organı deyince akla denetçiler gelir. Dar anlamda denetimin organ niteliği ise birden fazla denetçinin varlığı halinde, bunların bir kurul teşkil etmesinden kaynaklanır⁴¹. Denetçiler göreve başlamaları ya atama şeklinde yahut seçilmek suretiyle gerçekleşir. Atanabilmeleri veya seçilebilmeleri için bir takım niteliklere haiz olmaları gerekmektedir. Bu niteliklerin bir kısmı kanun ile öngörülmüştür. Buna göre öncelikle denetçiler gerçek kişi olmalıdır⁴². Tek denetçinin varlığı halinde bu kişinin, birden fazla denetçinin söz konusu olduğu durumlarda bunların yarından bir fazlasının T.C vatandaşı

³⁹ Pulaşlı, s.281, Bahtiyar, s.129, Erem, s.83,

⁴⁰ Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.339, Bahtiyar, s.141, geniş manada denetim; azınlık hakları ve bireysel haklar dâhil olmak üzere ortaklık iradesini ve hareket alanını sınırlandıran tüm hususları kapsamaktadır.

⁴¹ İmregün, s.196, Pulaşlı, s.348, Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.341, TK. 347/1. maddesi gereği anonim şirketlerde denetçi sayısı beşten fazla olamaz.

⁴² Poroy (Tekinalp/ Çamoğlu), *Ortaklıklar*, s.343.

olması gerekmektedir. Atanacak veya seçilecek olan denetçi, yönetim kurulu üyesi yahut ortaklık memuru olamaz. Hatta yönetim kurulu üyeliği sona ermiş bir kimsenin denetçi olarak seçilebilmesi için, sadece görev süresinin sona ermiş olması yetmez, ayrıca genel kurul tarafından ibrası da gerekmektedir. Aynı zamanda denetçi atanacak veya seçilecek kişi yönetim kurulu üyelerinden biri ile belirli dereceye kadar akraba olan kişilerden biri olamaz. Bu hususlar denetçiler için eski Türk Ticaret Kanunu ile öngörülen niteliklerdir. Bunların yanın da bir de Komiserler Yönetmeliği'nin 15. maddesinde yer alan, (ayrıca eski Türk Ticaret Kanunu'nun 351. maddesinde düzenlenen) ve denetçiliği sona erdiren haller de denetçi seçilmeye engel haller olarak belirtilmiştir⁴³.

Yeni Türk Ticaret Kanunu ise “denetçi olabilecekler” alt başlığı ile 400. maddesinde kimlerin denetçi olarak anonim ortaklıklarda görev yapabileceklerini hükme bağlamıştır. Buna göre “denetçi, ancak ortakları, yeminli malî müşavir veya serbest muhasebeci malî müşavir unvanını taşıyan bir bağımsız denetleme kuruluşu olabilir. Orta ve küçük ölçekli anonim şirketler, bir veya birden fazla yeminli mali müşaviri veya serbest muhasebeci malî müşaviri denetçi olarak seçebilirler. Bağımsız denetleme kuruluşlarının kuruluş ve çalışma esasları ile denetleme elemanlarının nitelikleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir. Aşağıdaki hâllerden birinin varlığında, yeminli malî müşavir, serbest muhasebeci malî müşavir, bağımsız denetleme kuruluşu ve bunun ortaklarından biri ve bunların ortaklarının yanında çalışan veya bu cümlede anılan kişilerin mesleği birlikte yaptıkları kişi veya kişiler, ilgili şirkette denetçi olamaz.”

Aslında söz konusu hüküm sistematik açıdan yer itibarıyla yeni TTK.'nin 399. maddesinde düzenlenen hususlardan önce düzenlenmesi gereken bir konudur. Zira denetçinin kim olduğu, denetim görevinin kimler tarafından yerine getirileceği belirtilmeden, bunların ne şekilde seçileceği ve ne şekilde görevden alınacaklarının açıklanması genel olarak sistematik anlayışa uymamaktadır. Ayrıca yeni TTK ile sık sık adı geçen ve bu madde metninde de anılan meslek mensuplarının yerli yersiz görevlendirilmeleri, hiç de yerinde bir düzenleme değildir. Üstelik

⁴³ Bahtiyar, s.142–143, Tekil, s.168, İmregün, s.199 vd.

anonim ortaklıkların denetimi için yine bu meslek mensuplarından en az iki denetçi görevlendirilmesi de oldukça gereksizdir⁴⁴.

Denetçilerin haiz olması gereken niteliklere ilişkin olarak kanun ile öngörülmüş bu hususların yanında ana sözleşme ile de bir takım şartlar öngörülebilir⁴⁵.

Eski Türk Ticaret Kanunu ile denetçilerin genel görevi tespit edilmiştir. Buna göre denetçiler; ortaklığın iş ve işlemlerini denetlemekle mesuldürler. Eski Ticaret Kanunu'nun 353. ve 357. maddeleri arasında denetçilerin bazı görev ve yetkileri sayma usulüyle belirtilmiştir. Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda denetçilerin görevleri genel olarak 398, 401 ve 403. maddeler ile düzenlenmiştir.

II. Eski Ticaret Kanunu Çerçevesinde Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin Hakları

Yönetim Kurulu üyelerinin sahip oldukları haklar kişisel⁴⁶ ve mali haklar olmak üzere ikiye ayrılır⁴⁷. Yönetim kurulu üyelerinin mali hakları; huzur hakkı, ücret, kazanç payı ve ikramiyeden ibarettir. Kişisel haklar ise üyelere yüklenen yönetim görevi ve müşterek sorumluluğun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan haklardır. Başlıca kişisel haklar; yönetim kurulu toplantılarına katılmak ve gündeme madde eklenmesini talep etmek, yapılan toplantılarda görüşlerini açıklamak, oy kullanmak, önerilerde bulunmak, yönetim kurulunun olağanüstü toplantıya çağrılmasını başkandan talep etmek, icra edilmesi yönetim kurulu üyelerinin kişisel sorumluluğuna yol açacak genel kurul kararlarının iptali için dava açma hakkı ve temsil hakkı ile bilgi alma hakkıdır⁴⁸.

⁴⁴ Moroğlu, (Tasarıları), s.201.

⁴⁵ İmregün, s.199, Bahtiyar, s.142, Tekil, s.186, örneğin pay sahibi olmak, denetçi olabilmek için gerekli bir unsur değildir. Ancak ana sözleşme ile böyle bir şart getirilebilir.

⁴⁶ Bu haklar, İmregün ve Pulaşlı gibi bazı yazarlar tarafından "idari haklar" olarak adlandırılmaktadır.

⁴⁷ Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.287, Bahtiyar, s.132, İmregün, s.181.

⁴⁸ Pulaşlı, s.313, Bahtiyar, s.132, Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.287–288, Tekil, s.131, İmregün, s.181, Erem, s.96.

III. Eski Ticaret Kanununda Yer Alan Düzenlemelere Göre Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin Kişisel Hakları

Kişisel hakların her biri genel olarak, mali nitelik taşımayan ve yönetim kurulu üyeleri için aynı zamanda birer borç niteliği arz eden, hem nimet hem külfet ilişkisi içinde değerlendirilmesi gereken haklardır⁴⁹. Bu özelliklerinden dolayı yukarıda genel olarak bahsettiğimiz anonim ortaklıklarda yönetim kurulu üyelerinin kişisel haklarını, ayrı ayrı başlıklar halinde incelemek gerekmektedir.

1. Yönetim Kurulu Toplantılarına Katılma, Görüş Bildirme, Oy Kullanma ve Gündeme Madde Eklenmesini Talep Etme Hakkı

Anonim şirketlerde yönetim kurulu üyeleri toplantılara iştirak etmek ve yapılan toplantılarda görüşlerini bildirip⁵⁰, oy kullanmak yetkisini haizdirler. Ayrıca istedikleri hususun görüşülmesi için gündeme eklenmesini talep etme hakları da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Her yönetim kurulu üyesi toplantıya davet edilmeyi yönetim kurulu başkanından yazılı olarak istemek hakkına sahiptir (eski TTK. 331/2.m). Yönetim kurulu üyelerinin bu haklarından mahrum edilmeleri de mümkün değildir. Söz konusu hakların dayanağı, eski Türk Ticaret Kanunu'nun 317. maddesidir. Zira bu ve diğer kişisel hakların kullanılması yönetim ve temsil olgusunun oluşması ve icrası açısından da kaçınılmazdır⁵¹.

2. Yönetim Kurulunun Toplantıya Çağrılmasını Başkandan Talep Etme Hakkı

Yönetim kurulu üyeleri toplantıya katılma hakkını haiz oldukları gibi, yönetim kurulu başkanından yönetim kurulunu toplantıya çağırmasını da talep etme hakkına sahiptir (eski TTK. 331/2.m)⁵². Bu toplantı olağan toplantı olabileceği gibi olağanüstü toplantı da olabilir.

⁴⁹ Bahtiyar, s.132, Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.287.

⁵⁰ Ticaret Kanunu 331/1 gereğince müzakerelere katılmalarına engel bir hal bulunmadıkça üyeler yönetim kurulu toplantılarında fikirlerini açıklama hakkına sahiptirler.

⁵¹ Erem, s.96, Tekil, s.131, İmregün, s.181, Pulaşlı, s.313, Bahtiyar, s.133,

⁵² İmregün, s.181, Çamoğlu (Poroy, Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.287,

3. Bazı Genel Kurul Kararlarının İptal Edilmesi İçin Dava Açma Hakkı

Anonim ortaklık genel kurulunda kanun ve/veyahut ana sözleşme ile düzenlenmiş oyçokluğu ile alınan kararlar, toplantıya katılan ve katılmayan ve hatta toplantıya katılıp, olumsuz oy kullananlar da dâhil olmak üzere tüm pay sahiplerini bağlar (eski TTK. 379.m) Elbette bu kararlar sadece pay sahiplerini değil, ortaklığın diğer organlarını da bağlar. Ancak bu tarz kararların genel niteliğinden, her ne olursa olsun çoğunluğun isteği doğrultusunda karar alabileceği ve böylece azınlığın bu kararlara uymaya mecbur edileceği gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Her ne kadar öyle anlaşılmaması gerekse bile gerçekleşmesi muhtemel bu durumu göz önünde bulunduran kanun koyucu, çoğunluk pay sahiplerinin karar alma yetkilerini kanun, ana sözleşme hükümleri ve afakî iyiniyet kuralları ile sınırlandırmış ve ayrıca pay sahipleri ile ortaklık organlarının bu sınırı aşmaları halinde karşı tarafa dava açma hakkı tanımıştır⁵³.

Genel kurul kararlarının hükümsüzlüğü, bu kararların hukuk kurallarına aykırı olmasının doğal bir sonucudur. Böylece aslında hukuken mevcut olmayan yahut mevcut olsa dahi geçerli olmayan kararlardan söz edilebilecektir. Sakatlık halleri; iptal edilebilirlik, askıda hükümsüzlük, butlan ve yokluktur.

İptal edilebilir nitelikteki bir karar sınırlı süreli infisahi şarta bağlı geçerli bir hukuki işlemdir. Zira iptal talebi özel nitelikte bir takım menfaatlerin korunmasını sağladığından, bu haktan ve fakat hakkın doğumundan sonra feragat edebilirler. Eski TTK.'nun 381. maddesine göre; kanuna, ana sözleşmeye ve özellikle afakî iyiniyet kaidelerine aykırı nitelikteki genel kurul kararları hakkında kabul tarihlerinden itibaren 3 ay içerisinde iptal davası açılabilir. Bir genel kurul kararının iptal edilebilmesi için şekil yahut esas bakımından o kararın sakat olması gerekmektedir. Ancak başlangıçtan beri sakat olan bu kararın iptaline dair hüküm kesinleşinceye kadar geçerli bir karar gibi değerlendirildiğini de söylemek mümkündür. Eğer usulüne uygun ve süresinde açılmış bir iptal davası var ise ve bu dava genel kurul kararının iptaline ilişkin kesin

⁵³ Erdoğan Moroğlu, *Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü*, İstanbul 2009, s.161.

hüküm ile sonuçlanırsa, bu kez iptal kararı geçmişe etkili olarak hüküm doğuracaktır. Bununla birlikte genel kurul kararının alınmasından itibaren üç ay içinde iptal davası açılmaz yahut dava süresinde açılır fakat kesin hükümle reddi söz konusu olursa, 3 aylık sürenin dolmasıyla veya davanın reddine ilişkin kesin hükme binaen söz konusu aykırılık ileri sürülemez⁵⁴.

Kanunu, ana sözleşmeye veya afakî iyiniyet kurallarına aykırı nitelikteki genel kurul kararlarının iptali için dava açılabilmesi ve bu davanın başarısı üç şarta bağlıdır. Bu şartlar, iptal davasının maddi hukuka ilişkin şartlarıdır. Genel kurul kararları aleyhine iptal davası açılabilmesi için öncelikle ortada bir genel kurul kararının olması gerekmektedir. İkinci şart, söz konusu kararın kanuna, ana sözleşmeye ve afakî iyiniyet kurallarına aykırı olmasının gerekmesidir. Aslına bakılırsa genel hükümler gereği bir hususun geçerli olabilmesi için emredici kurallar ile öngörülmüş olan şekle ilişkin şartları tam olarak ihtiva etmesi gerekmektedir. Eğer bu açıdan emredici kuralara aykırılık söz konusu ise, bunun yaptırımı yokluktur. Zaten yokluğa sebep olan haller ile iptal edilebilirlik hallerini birbirinden ayırmak son derece zor bir meseledir. Zira bir hususun ne zaman kanuna aykırılık gerekçesiyle yok yahut batıl sayılacağı veya ne zaman aynı gerekçeyle iptal edilebilir kabul edileceği hususu ne kanun tarafından izah edilmiş ne de öğreti tarafından ihtilafsız olarak ortaya konulabilmiştir⁵⁵.

Öğretide çoğunluk tarafından kabul gören görüş, aykırılığı sorun yaratan emredici hükümlerin tasnif edilmesi gerektiği yönündedir. Böylece emredici hükümler; üçüncü kişileri ve ortaklık alacaklılarını korumaya yönelik (mutlak) emredici hükümler ve ortakları korumaya yönelik (nisbi) emredici hükümler olarak ikiye ayrılır. Mutlak emredici hükümlere aykırılığın neticesi, genel kurul kararının yokluk yahut butlan ile malul olmasıdır. Buna karşın, nisbi nitelikteki emredici kurallara aykırı genel kurul kararlarının iptal edilebilirliği söz konusudur. Eğer hükmün mutlaklığı veya nisbiliği hususunun tespitinde sorun yaşanırsa, hâkim yorum yapmak suretiyle hükmün niteliğini belirleyecektir. Kural

⁵⁴ Moroğlu, (Hükümsüzlüğü), s.20.

⁵⁵ Bahtiyar, s. 111-112.

olarak kurucu/şekli nitelikteki hükümler dışındaki hükümler, nisbi nitelikteki emredici hükümlerdir⁵⁶.

Kanuna, ana sözleşmeye veya afakî iyiniyet kurallarına aykırılık nedeniyle bir genel kurul kararının iptali söz konusu olduğunda, iptal davası açılabilmesi için aranan son şart; genel kurul kararı ile aykırılık arasında illiyet bağının mevcut olmasıdır. Bu husus her ne kadar eski TTK.'nun 381. maddesi ile açıkça hükme bağlanmamış olsa da, kanun koyucunun iptal edilebilir nitelikteki bir karar ile kanuna, ana sözleşmeye veya afakî iyiniyet kurallarına aykırılık arasında uygun illiyet bağının varlığını kural olarak kabul ettiği ortadadır⁵⁷.

Bahsi geçen bu üç şartın varlığı halinde ve kanun ile ana sözleşme hükümleri ve bilhassa afakî iyiniyet kurallarına aykırı nitelikteki genel kurul kararlarının uygulanması yönetim kurulu üyelerinin şahsi sorumluluklarına yol açacak ise, bu kararlar aleyhine (yönetim kurulu üyeleri) alındıkları tarihten itibaren 3 ay içinde anonim ortaklık merkezini bulunduğu yerdeki ticaret mahkemesine müracaat ederek, iptal davası açabilirler⁵⁸. Açılan davada 3 aylık hak düşürücü sürenin sona ermesinden önce duruşmaya başlanamaz ve birden fazla iptal davası açıldı ise, tüm davalar birleştirilerek görülür. Mahkeme şirketin talebi üzerine uğraması muhtemel zararlara karşı, davacılardan teminat göstermelerini isteyebilir. Teminatın mahiyet ve miktarını mahkeme tayin edecektir (eski TTK. 381.m).

Bununla beraber sözü geçen kimselerin iptal davası açma hakları da sınırsız değildir. Bu şekilde dava açma hakkı ancak, Türk Ticaret Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun ilkeleri çerçevesinde ve kuralları doğrultusunda kullanılabilir⁵⁹.

⁵⁶ Bahtiyar, s.113, Moroğlu, s.131 vd.

⁵⁷ Moroğlu, (Hükümsüzlüğü), s.198 vd, Bahtiyar, s.114–115.

⁵⁸ Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.287, Bahtiyar, s.132, İmregün, s.181.

⁵⁹ Moroğlu, (Hükümsüzlüğü), s.161–162, özel denetçi seçilmesi önerisinin reddine ilişkin genel kurul kararının iptali ise dava edilememelidir. Zira özel denetçi atanmasına ilişkin ret kararının varlığı, onda bir azınlığın özel denetçi atanması için mahkemeye başvurabilmesinin ön koşuludur. Bu koşulu genel kurul kararları için iptal nedeni saymak, azınlık hakları içinde

Her ne kadar eski Türk Ticaret Kanunu'nun 385. maddesinde genel kurul kararlarına karşı iptal davası açma hakkı "müktesep hak" olarak nitelendirilmiş ise de, bu hakkın müktesep hak olarak kabul ve izah edilmesi mümkün değildir⁶⁰.

4. Temsil Hakkı

Anonim ortaklıklar yönetim kurulu tarafından temsil olunur (eski TTK. 317.m). Ayrıca anonim ortaklıklarda ana sözleşme ile yönetim ve temsil işlerinin yönetim kurulu üyeleri arasında taksim edilip, edilmeyeceği, taksim edilecek ise bunun ne şekilde yapılacağı tespit olunabilir. Bu şekilde yönetim kurulu üyelerinden en az birine ortaklığı temsil yetkisi verilir (eski TTK. 319/1.m). Temsile yetkili olan kişiler, şirketin amacı ve konusuna dâhil olan her türlü işi ve hukuki muameleyi ortaklık adına gerçekleştirmek ve ortaklık unvanını kullanmak hakkına sahiptirler (eski TTK. 321/1.m)⁶¹.

5. Bilgi Alma Hakkı

Yönetim kurulu üyelerine tanınan en önemli kişisel haklardan biri de bilgi alma hakkıdır⁶². Eski Türk Ticaret Kanunu'nun 331/1. maddesi ile düzenlenen bilgi alma hakkı; yönetim kurulu toplantılarında üyelerin şirket işlerini görmeye ve temsil etmeye salahiyyətli temsilci üyeler, müdür yahut murahhaslardan, genel veya belirli işler hakkında bilgi edinebilmelerini kapsar. Hatta yönetim kurulu üyeleri, yönetim kurulu toplantılarında defter ve dosyaların kendilerine ibrazını dahi isteyebilirler⁶³. Ancak ortaklık defter ve evrakını inceleyebilmeleri için, bu talebin yönetim kurulu tarafından onaylanması gerekmektedir⁶⁴.

önemli bir yere sahip olan bu hakkın kullanımı engellemek anlamına gelecektir ki, bizzat kanunun tanıdığı bu yetkinin kullanılmasının bu şekilde engellenmesi düşünülemez.

⁶⁰ Bahtiyar, s.111.

⁶¹ Pulaşlı, s.313, İmregün, s.181.

⁶² Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklık*, s.288.

⁶³ Bahtiyar, s.132, Tekil, s.131, Pulaşlı, s.313, Erem, s.96, İmregün, s.181, Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.288.

⁶⁴ Pulaşlı, s.313, Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), *Ortaklıklar*, s.288.

IV. Yeni Türk Ticaret Kanununda Yer Alan Düzenlemeler Bakımından Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin Kişisel Hakları

Son yirmi yıldan beri, özellikle pay senetleri borsada işlem gören anonim ortaklıklarda, paysahipleri başta olmak üzere, tüm ilgililerin menfaatlerini ideal düzeyde korumaya yönelmiş yeni bir kurallar sistemi kendisini kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu kurallar organların doğru kararı doğru zamanda alabilme yeteneklerini artırmayı hedeflemekte ve bunun için şirketleri yeni bir ortaksal yapıya kavuşturmaya öncelik tanımaktadır. Anılan kuralların temelini; şeffaflık, iyi ve hesabı verilebilir bir yönetim ile etkili bir iç ve dış denetim oluşturmaktadır. Söz konusu ilkeler kurumsal yönetim ilkeleri olarak adlandırılır. Uluslararası alanda "corporate governance" terimi ile anılan bu ilkeler, öncelikle hisse senetleri borsada işlem gören anonim ortaklıklar için öngörülmüştür. Ancak zamanla diğer anonim ortaklıklara ve tüm işletmelere, hatta yönetim ve denetimin olduğu her kuruma ve kuruluşa, nihayet devlet kuruluşlarına da tavsiye edilebilecek nitelikte bir kapsam ve yaygınlık kazanmıştır. Hukuk ve işletme politikalarını ve öğretilerini doğrudan etkileyen bu dinamik, İngiltere'de 1992 yılında "Cadbury Raporu" ile harekete geçmiştir. Başlangıçta, 1990'lı yılların ekonomik durgunluğunun ve iz bırakan krizlerinin çökerttiği borsa ticaretinde yatırımcıyı tutmaya yönelik olan çaba, daha sonraları anonim ortaklığın işleyişini, yönetimini, denetimini, paysahiplerini ve diğer ilgilileri koruyucu sistemleri kuran geniş kapsamlı bir yapılanmaya dönüşmüştür⁶⁵. Bu yapılanmanın etkisi altında oluşturulan, yeni Türk Ticaret Kanunu'nun kapsamında yer alan, yönetim kurulu üyelerinin kişisel hakları hususunda yapılan bir takım değişiklikler de kurumsal yönetim ilkelerinin genel olarak anonim ortaklıklarda da uygulanabilirliğini ortaya koymasından arz etmektedir. Ancak elbette çıkarılan bu kanun da diğer kanunlar gibi mükemmel olmayıp, eleştirel bir yaklaşımla ele alındığında pozitif hukuk ile ideal hukuka yaklaşma açısından son derece etkili olabilecek bir kaynaktır.

⁶⁵ Bu kısım Yeni Türk Ticaret Kanunu genel gerekçesi ve madde gerekçeleri kullanılarak oluşturulmuştur.

1. Yönetim Kurulu Toplantılarına Katılma, Görüş Bildirme, Oy Kullanma ve Gündeme Madde Eklenmesini Talep Etme Hakkı

Yönetim kurulunda toplantılara katılma, görüş bildirme, oy kullanma ve gündeme madde eklenmesini talep etme haklarının dayanağını oluşturan eski Ticaret Kanunu 317. maddenin yeni Türk Ticaret Kanunu'ndaki karşılığı 365. maddedir. Ancak bu madde metninde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.

2. Genel Kurul Kararlarının İptalini İsteme Hakkı

Genel kurul kararlarının iptalini isteme hakkı yeni Türk Ticaret Kanunu'nda 445 ila 451. maddeler arasında düzenlenmektedir. Bu bölümün “genel kurul kararlarının hükümsüzlüğü (veya geçersizliği) üst başlığı ile düzenlenmesi gerekirken, sadece “genel kurul kararlarının iptali” üst başlığı ile düzenlenmesi sakıncalıdır. Böyle bir düzenleme yapıldığında hiç olmazsa “butlan” hükümlerinin de bu kısımdan önce yahut sona ayrı bir başlık ile verilmesi şarttır. Ancak yeni TTK'da böyle yapılmamış, farklı nitelikteki sakatlıkların hepsi bir arada tek başlık altında ele alınmıştır. Ayrıca iptal davasına özgü olan hükümler “İ.Çeşitli Hükümler” başlığı altında verilmiştir. Oysa genel kurul kararlarının iptali için açılan davaya özgü olan hükümlerin hepsinin butlan davası için de geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Eğer geçerlidir diyebilseydik, bu şekilde “çeşitli hükümlerin” bir arada ele alınması bir anlam ifade edebilirdi. Bu tarz karışık bir düzenleme yerine, butlan ve yokluk davası ile ilgili olan hükümlere yer yer yollamalar yapılsaydı düzenleme daha yerinde olurdu. Üstelik bu maddelerin sistematigindeki yanlışlık; genel kurul kararlarının yokluğunun tespiti davası açılması durumunda davanın açıldığının ilan edilmesine, dava nedeniyle şirketin uğraması muhtemel zararlara teminat gösterilmesine, kararların yürütülmesinin geri bırakılmasına, kararın etkisine ve kötüniyetle dava açanların sorumluluğuna ilişkin hükümlerin kıyasen de olsa uygulanabilme ihtimalini de ortadan kaldırmıştır⁶⁶.

⁶⁶ Moroğlu, (Tasarıları), s.243, pay sahiplerinin iptal davalarını dinlenebilmesi için “somut kişisel çıkarlarının ihlal edilmiş olması” şartına madde metninde yer verilmiş olsaydı iptal davası açma hakkının rastgele ve tehdit amaçlı kullanılmasının da önüne geçilmiş olurdu. Nitekim İsviçre Borçlar Kanunu 706/No.1'e bu yönde bir madde eklenmiştir. Üstelik 446. maddede dava açabilecek olan pay sahipleri sayılırken “haksız surette genel kurul

3. Temsil Hakkı

Yönetim kurulu üyeleri arasında görev taksimi hususunu düzenleyen eski Ticaret Kanunu'nun 319. maddesi, yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 367. maddeye tekabül etmektedir. 319. maddede “*esas mukavelede idare ve temsil işlerinin idare meclisi azaları arasında taksim edilip, edilmeyeceği ve taksim edilecekse bunun nasıl yapılacağı tespit olunur. İdare meclisinin en az bir azasına şirketi temsil salahiyeti verilir.*

Esas mukavele ile temsil salahiyetinin ve idare işlerinin hepsini veya bazılarını idare meclisi azası olan murahhaslara veya pay sahibi olmaları zaruri bulunmayan müdürlere bırakabilmek için umumi heyete veya idare meclisine salahiyet verilebilir. Bu gibi kayıtlar bulunmadığı takdirde 317. madde hükmü tatbik olunur ” denilmektedir. Buna karşın, yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 367. maddesinde; “*yönetim kurulu esas sözleşmeye konulacak bir hükümle, düzenleyeceği bir iç yönetmeliğe göre, yönetimi, kısmen veya tamamen bir veya birkaç yönetim kurulu üyesine veya üçüncü kişiye devretmeye yetkili kılınabilir. Bu yönetmelik şirketin yönetimini düzenler; bunun için gerekli olan görevleri, tanımlar, yerlerini gösterir, özellikle kimin kime bağlı ve bilgi sunmakla yükümlü olduğunu belirler. Yönetim kurulu, istem üzerine pay sahiplerini ve korunmaya değer menfaatlerini ikna edici bir biçimde ortaya koyan alacaklıları, bu yönetmelik hakkında, yazılı olarak bilgilendirir.*

Yönetim, devredilmediği takdirde, yönetim kurulunun tüm üyelerine aittir ” hükmü yer almaktadır.

Eski Türk Ticaret Kanunu'nda olduğu gibi, yeni Türk Ticaret

toplantılarına alınmamış veya haksız olarak toplantıdan çıkarılmış bulunan pay sahiplerinden” söz edilmemiş olması da önemli bir eksikliktir. Yine 446. maddeye “oy hakkı bulunmayan kimselerin oylamaya katılmış olmaları, kararların sonucunu etkilemediği sürece iptal nedeni oluşturmaz” ifadesinin eklenmemesi de bir eksikliktir. İptal davası için öngörülen 3 aylık hak düşürücü zamanaşımı süresi de çok uzundur. Bu sürenin Almanya'da olduğu gibi 1 aya indirilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda genel kurul kararlarının iptaline dair olan kesin hükmün iyiniyetli üçüncü kişilerin doğmuş olan haklarını etkilemeyeceği yönünde bir ifadeye yer verilmemesi de ilk bakışta bir eksiklik olarak göze çarpan hususlardan biridir.

Kanunu'na göre de yönetim kurulunun, yönetim haklarıyla temsil yetkilerini mutlaka kendisinin kullanması zorunluluğu yoktur. Yönetim kurulu, gerektiğinde gözetim organı olarak çalışabilen bir organdır. Kanunun genel gerekçe ve madde gerekçesinde belirtildiği üzere Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda belirtildiği üzere yönetim kurulu üyelerinin hemen hemen hepsinin, yürütme yetkisini haiz olmayan (non-executive) üye konumuna geçebildiği, esnek bir rejim benimsenmiştir. 365. maddedeki karineye uygun olarak, 367. madde (eski kanunun 319. maddesinin ikinci fıkrası hükmü gibi), yönetimin, bazı yönetim kurulu üyelerine ve/veya üçüncü kişilere devir (delege) edilmesini düzenlemektedir. Yönetimin bu surette devri, organsal işlevin devridir. Ancak, yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 367. maddesi, 319. maddenin ikinci fıkrasından bazı noktalarda ayrılır. Şöyle ki; yeni Türk Ticaret Kanunu, yönetim hakkı ile temsil yetkisini birbirinden ayırmıştır. Bu hem 367. hem de 370. maddenin ikinci fıkrası hükmünden anlaşılmaktadır. Ayrıca yeni TTK.'a göre devir, ancak esas sözleşme dayanağı ile mümkündür ve mutlaka yönetim kurulu tarafından kabul edilen bir teşkilat yönetmeliği ile gerçekleşir. Korunmaya değer menfaatlerini ikna edici bir şekilde ortaya koyan alacaklılar bu yönetmelik hakkında bilgilendirilir. Nihayet yeni TTK ile "yönetim kurulu" yanında ondan tamamen bağımsız, "yönetim" diye adlandırılan bir organ yaratılmamış, yönetim kurulu ile "yönetim" arasında kesin bir ayrım bulunduğu anlayışı reddedilmiş, sadece şirketin işletme konusunun elde edilebilmesi için gerekli tüm kararların alınması hakkının, yani bir iç ilişki hakkı olan yönetimin (gestion, Geschäftsführung, management) kısmen veya tamamen devrine imkân verilmiştir. Devir, kural olarak temsil yetkisinin devrini içermez. Bunun için temsil yetkisinin 370. maddeye göre ayrıca veya aynı işlemde açıkça belirtilmek suretiyle devri gerekir.

Böylece yeni TTK.'nın 367. ve 370. maddesinin ikinci fıkrası hükümlerinde yer alan düzen, yönetimin tek kurullu (monist) rejime göre şekillenmesine veya Almanya'da uygulanan iki organlı (dualist) anlayış uyarınca oluşturulmasına olanak vermektedir. Yeni kanunun benimsediği sistem; yönetim kurulu üyelerini, Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan, yönetim hakkını haiz olan (intern, executive) ve olmayan (exter, non-executive) üyeler ayrımına tâbi tutmaya da elverişlidir. Hatta bu sistem, Fransa'da geçerli olan "Président Directeur Général" sisteminin uygulanmasına da müsaittir. Böylelikle ortaklıklar

topluluğunun gereksinim duyduğu yönetim şekli için esneklik de sağlanmış olacaktır.

Hakeza eski Ticaret Kanunu'nun temsil salahiyetini düzenleyen 321. maddesinde “*temsile salahiyetli olanlar şirketin maksat ve mevzuuna dâhil olan her nevi işleri ve hukuki muameleleri şirket adına yapmak ve şirket unvanını kullanmak hakkını haizdirler.*

Temsil salahiyetinin tahdidi, hüsnüniyet sahibi üçüncü şahıslara karşı hüküm ifade etmez. Ancak temsil salahiyetinin sadece merkezin veya bir şubenin işlerine hasrolduğuna veya müştereken kullanılmasına dair tescil ve ilan edilen tahditler muteberdir.

Anonim şirket adına tanzim edilecek evrakın muteber olması için, aksine esas mukavelede hüküm olmadıkça temsile salahiyetli olanlardan ikisinin imzası kâfidir.

Temsile salahiyetli olanlar tarafından yapılan muamelenin esas mukaveleye veya umumi heyet kararına aykırı olması, hüsnüniyet sahibi üçüncü şahısların o muameleden dolayı şirkete müracaatına mani olamaz.

*Temsile veya idareye salahiyetli olanların vazifelerini yaptıkları sırada işledikleri haksız fiillerden anonim şirket mesul olur. Şirketin rücu hakkı mahfuzdur”*denilmektedir. Eski Ticaret Kanunu'nun bu maddesine tekabül eden yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 370. maddesinde ise; “*esas sözleşmede aksi öngörülmemişse, temsil yetkisi çift imza ile kullanılmak üzere yönetim kuruluna aittir.*

Yönetim kurulu, temsil yetkisini bir veya daha fazla murahhas üyeye veya müdür olarak üçüncü kişilere devredebilir. En az bir yönetim kurulu üyesinin temsil yetkisini haiz olması şarttır” denilmektedir.

Yeni TTK.'nun 370. maddesinin birinci fıkrası, 365. maddede yer alan şirketin temsili yetkisinin, aksi şartedilmemişse (yani tek imza sistemi kabul olunmamışsa) çift imza ile ve yönetim kurulunca kullanılabilceğini öngörmektedir. 373. maddenin birinci fıkrası hükmü gereğince yönetim kurulu, şirketi temsile yetkili kişileri de belirleyecektir.

Ancak yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 359. maddesinde “anonim şirketin bir veya daha fazla kişiden oluşan bir yönetim kurulu bulunur” denildikten sonra, 370. maddede “...temsile yetkisi çift imza ile kullanılmak üzere yönetim kuruluna aittir” denilmesi çelişkiye sebep olmaktadır. Halbuki madde metni “ana sözleşmede aksi öngörülmemiş

ve/veya yönetim kurulu tek kişiden oluşmuyor ise, temsil yetkisi çift imza ile kullanılmak üzere yönetim kuruluna aittir” şeklinde olsa, herhangi bir yanlış anlamaya mahal verilmeyecektir⁶⁷.

370. maddenin ikinci fıkrası ise mevcut Ticaret Kanunu’nun 319. maddesinin ikinci fıkrası hükmünü tekrarlamak suretiyle, 370. madde dolayısıyla devredilebilen yönetim hakkını temsil yetkisi ile tamamlamak gayesiyle öngörülmüştür.

4. Bilgi Alma Hakkı

Bilgi alma hakkı hususunu düzenleyen eski Ticaret Kanunu’nun 331. maddesi, yeni TTK.’da 392. maddeye tekabül etmektedir.

“Azaların hakları” üst başlığını taşıyan 331. madde hükmü şöyledir; “*idare meclisi toplantılarında azalar, şirketi temsile ve şirket işlerini görmeye memur olan kimselerden işlerin gidişi veya muayyen bazı işler hakkında izahat istemek hakkını haizdirler. İdare meclisi, defter ve dosyaların kendisine ibrazına dahi karar verebilir.*

Her aza, idare meclisinin toplantıya davet edilmesini reisten yazılı olarak isteyebilir.” Tasarıda bu maddeye tekabül eden ve bilgi alma ve inceleme hakkı üst başlığı ile düzenlenen 392. maddede ise; “*her yönetim kurulu üyesi şirketin tüm iş ve işlemleri hakkında bilgi isteyebilir, soru sorabilir, inceleme yapabilir. Bir üyenin istediği, herhangi bir defter, defter kaydı, sözleşme, yazışma veya belgenin yönetim kuruluna getirtilmesi, kurulca veya üyeler tarafından incelenmesi ve tartışılması ya da herhangi bir konu ile ilgili yöneticiden veya çalışandan bilgi alınması reddedilemez. Reddedilmişse dördüncü fıkra hükmü uygulanır.*

Yönetim kurulu toplantılarında, yönetim kurulunun bütün üyeleri gibi, şirket yönetimiyle görevlendirilen kişiler ve komiteler de bilgi vermekle yükümlüdür. Bir üyenin bu konudaki istemi de reddedilemez; soruları cevapsız bırakılamaz.

Her yönetim kurulu üyesi, yönetim kurulu toplantıları dışında, yönetim kurulu başkanının izniyle, şirket yönetimiyle görevlendirilen kişilerden, işlerin gidişi ve belirli münferit işler hakkında bilgi alabilir ve görevinin yerine getirilebilmesi için gerekliyse, yönetim kurulu

⁶⁷ Moroğlu, (Tasarıları), s.168.

başkanından, şirket defterlerinin ve dosyalarının incelemesine sunulmasını isteyebilir.

Başkan bir üyenin, üçüncü fıkrafta öngörülen bilgi alma, soru sorma ve inceleme yapma istemini reddederse, konu iki gün içinde yönetim kuruluna getirilir. Kurulun toplanmaması veya bu istemi reddetmesi hâlinde üye şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine başvurabilir. Mahkeme istemi dosya üzerinden inceleyip karara bağlayabilir, mahkemenin kararı kesindir.

Yönetim kurulu başkanı, kurulun izni olmaksızın, yönetim kurulu toplantıları dışında bilgi alamaz, şirket defter ve dosyalarını inceleyemez. Yönetim kurulu başkanının bu isteminin reddedilmesi hâlinde başkan, dördüncü fıkraya göre mahkemeye başvurabilir.

Yönetim kurulu üyesinin bu maddeden doğan hakları kısıtlanamaz, kaldırılamaz. Esas sözleşme ve yönetim kurulu, üyelerin bilgi alma ve inceleme haklarını genişletebilir.

Her yönetim kurulu üyesi başkandan, yönetim kurulunu toplantıya çağırmasını yazılı olarak isteyebilir” denilmektedir.

Yeni TTK.’nın “bilgi alma ve inceleme hakkı” alt başlığını taşıyan 392. maddeye göre ise, “her yönetim kurulu üyesi şirketin tüm iş ve işlemleri hakkında bilgi isteyebilir, soru sorabilir, inceleme yapabilir. Bir üyenin istediği, herhangi bir defter, defter kaydı, sözleşme, yazışma veya belgenin yönetim kuruluna getirilmesi, kurulca veya üyeler tarafından incelenmesi ve tartışılması ya da herhangi bir konu ile ilgili yöneticiden veya çalışandan bilgi alınması reddedilemez. Reddedilmişse dördüncü fıkra hükmü uygulanır.

Yönetim kurulu toplantılarında, yönetim kurulunun bütün üyeleri gibi, şirket yönetimiyle görevlendirilen kişiler ve komiteler de bilgi vermekle yükümlüdür. Bir üyenin bu konudaki istemi de reddedilemez; soruları cevapsız bırakılamaz.

Her yönetim kurulu üyesi, yönetim kurulu toplantıları dışında, yönetim kurulu başkanının izniyle, şirket yönetimiyle görevlendirilen kişilerden, işlerin gidişi ve belirli münferit işler hakkında bilgi alabilir ve görevinin yerine getirilebilmesi için gerekliyse, yönetim kurulu başkanından, şirket defterlerinin ve dosyalarının incelemesine sunulmasını isteyebilir.

Başkan bir üyenin, üçüncü fıkrada öngörülen bilgi alma, soru sorma ve inceleme yapma istemini reddederse, konu iki gün içinde yönetim kuruluna getirilir. Kurulun toplanmaması veya bu istemi reddetmesi hâlinde üye şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine başvurabilir. Mahkeme istemi dosya üzerinden inceleyip karara bağlayabilir, mahkemenin kararı kesindir.

Yönetim kurulu başkanı, kurulun izni olmaksızın, yönetim kurulu toplantıları dışında bilgi alamaz, şirket defter ve dosyalarını inceleyemez. Yönetim kurulu başkanının bu isteminin reddedilmesi hâlinde başkan, dördüncü fıkraya göre mahkemeye başvurabilir.

Yönetim kurulu üyesinin bu maddeden doğan hakları kısıtlanamaz, kaldırılamaz. Esas sözleşme ve yönetim kurulu, üyelerin bilgi alma ve inceleme haklarını genişletebilir.

Her yönetim kurulu üyesi başkandan, yönetim kurulunu toplantıya çağırmasını yazılı olarak isteyebilir.

Yeni Türk Ticaret Kanunu'ndaki bu hüküm ile, uygulamadaki bazı sorunlar dikkate alınarak eski Türk Ticaret Kanunu metninde değişiklikler yapılmış ve bu şekilde yeni kurallar konulmuştur. Görüldüğü üzere 392. maddeyle aynı zamanda, yönetim kurulu başkanının yetkileri de düzenlenmiştir. Bununla beraber bu hüküm sadece ana şirket iş ve işlemleri hakkında olup, yavru şirketlere ilişkin bilgi alma hakkı 200. maddede düzenlenmiştir.

Yeni TTK ile bilgi alma ve inceleme hakkının kullanılabilmesi için yönetim kurulu başkanının izni veya yönetim kurulu kararı alınması şartı kaldırılmış ve ayrıca bilgi alma ve inceleme istemlerini redi halinde mahkemeye başvurma imkanı sağlamak suretiyle bu hakkın kullanımı güvence altına alınmıştır. Mahkemeye başvurma halinde işin sürüncemede kalmaması için hızlı muhakeme ve hüküm prosedürünün öngörülmemiş olması ise önemli bir eksiklik⁶⁸.

Hükmün birinci fıkrasında, ağır ve kapsamlı sorumluluğun bir gereği olarak her yönetim kurulu üyesinin şirketin bütün iş ve işlemleri hakkında bilgi almak hakkı olduğu, bu hakkın aynı zamanda üyenin güvenilirliğine ve özenine bırakılmış bulunan yönetim görevinin ve şirket ile üye arasındaki ilişkinin bir gereği olduğu belirtilmiştir. Zira ancak

⁶⁸ Moroğlu, (Tasarıları), s.190.

bilgilendirilen üye yönetebilir ve doğru zamanda, doğru kararı alabilir. Bu açıdan üyeler arasında hiçbir fark yoktur. Bilgi vermek, verecek olan kişi yönünden bir yükümlülüktür. Bilgilendirilme hakkı, dördüncü fıkra da açıkça belirtildiği üzere ne kaldırılabilir ne de sınırlandırılabilir. Üyelere verilecek bilgi; ayrıntılı, amaca uygun ve istenileni karşılar nitelikte olmalıdır. Bu fıkra aynı zamanda yönetim kurulu üyelerinin kurula defter ve bilgi getirtebilmesi hususundaki yetkisini açık bir şekilde hükme bağlamıştır. Bu yetkinin, yönetim kurulunda oylama yapmak suretiyle yahut yapmaksızın reddi mümkün değildir.

Bilgi alma hakkı şirket iş ve işlemleri ile sınırlı olup, özel işleri kapsamaz. Eğer, özel işler şirket iş ve işlemleriyle ilgili veya bağlantılı ise, üyenin bu işler hakkında da bilgi isteme hakkı vardır. Bilgi alma hakkı üyenin kişiliğine tanınmış bir haktır. Yönetim kurulu, bilgi alma hakkını “kurul” olarak kullanamaz ve bu hak nihayetinde üyelikten ayrılmak ile son bulur.

Yeni TTK ile alınacak bilginin niteliği (gizli olması veya şirket sırrı olması) ile ilgili açık bir sınır getirilmemiştir. Bunun iki sebebi vardır. Birinci sebep; güvenilmeyen bir kişinin üye seçilebilmesi, seçilmişse uzaklaştırılmasıdır. İkincisi ise, yeni TTK.’nın 369. maddesinde “ortaklığın menfaatlerinin” gözetilmesi de vurgulanarak ağır bir özen yükümünün getirilmiş olması ve özen yükümünün sorumlulukla doğrudan ilgili bulunması ile ayrıca bilgi sızdırmanın cezaî yaptırıma bağlanmasıdır. Öngörülecek hukukî ve cezaî yaptırımlar yeterince caydırıcı olmalıdır. Ayrıca somut olayın özelliği, istenilen bilginin verilmemesini gerekli kılıyorsa yönetim kurulu başkanı tedbir talebiyle mahkemeye başvurabilir.

Yönetim kurulu üyesinin görevinin güvene dayalı olduğuna ilişkin temel düşünce, yaptığı işin nitelik ile önemi ve nihayet yüklendiği sorumluluk ve sorumluluğa bağlı hukukî ve cezaî yaptırımlar, ondan bir bilginin saklanması ve esirgenmesini haklı gösteremez.

Başkan, üyeler, tüm yöneticiler, ticarî mümessiller, vekiller, seyyar tacir yardımcıları tasarının 378. maddesinde öngörülen de dahil olmak üzere, komite, komisyon ve alt kurullara bilgi vermekle yükümlüdür. Aksine hareket, iş sözleşmesinin feshini gerektirir. Şirkete bağlı olmayan komisyoncuların, tellalların, aracı kurumların, rapor yazmakla görevlendirilen kişilerin kural olarak böyle bir yükümlülükleri yoktur. Aynı sonuç, acentalar için de söz konusudur. Onların durumlarını

ve bilgi vermemelerinin sonuçlarını sözleşmeleri belirler. Hükmün doğrudan görevi dışında kalan bu sorunda, mahkemelere ve doktrine yorum yolu açık bırakılmıştır.

Üçüncü fıkra yönetim kurulu üyesinin yönetim kurulu dışında bilgi alma hakkını ve defter ve belgeleri incelemesi hakkını düzenlemektedir. Bu çerçevede üyenin (kural olarak) kurul dışında bilgi alma hakkı bulunmadığı gibi, kurul dışında defterleri ve/veya belgeleri inceleme hakkı da yoktur. Üye, bu hakkı yönetim kurulu başkanının izni ile kullanabilir. Üye, şirketin defter ve belgelerini incelemeyi ancak görevini (hesap verilebilirlik ilkesine uygun olarak) yapması bakımından gerekliyse talep edebilir. Başkandan talep bir şekle tâbi değildir.

Ancak bu madde ile düzenlenen ve yönetim kurulu üyelerine tanınan; inceleme talebinin iki gün içinde veya hiç yerine gitirilmemesi durumunda mahkemeye başvurma hakkının kullanılmasında, mahkemenin kurul halinde ve kurulda incelenmesine mi karar vereceği, yoksa başvuran üyenin kurul dışında ve münferit olarak mı incelemeye yetkili kılınacağı anlaşılacaktır. Eğer üye kurul dışında defter ve dosyaları inceleme yetkisini kurul başkanının izniyle kullanabiliyorsa (ki kullanabilmektedir) o halde mahkemenin yetkilendirmesiyle de kurul dışında inceleme yapabilmelidir. Sonuç olarak buradaki sınırlama “kurul toplantısında” şeklinde değil, “şirket çatısı altında” şeklinde olmalıydı⁶⁹.

Dördüncü fıkraya göre yönetim kurulu üyesinin talebinin başkan tarafından reddi halinde üye, isteğini yönetim kuruluna sunabilir. Kurulun kararı ile üye bu hakkını kullanabilir. Talepte bulunan üyenin müzakereye ve oylamaya katılmasına 393. madde engel değildir. Çünkü sorun “şirket dışı kişisel bir menfaatle” ilgili değildir. Kurulun da bu talebi reddetmesi halinde mahkemeye başvurma yolu açıktır.

Beşinci fıkrada yönetim kurulu başkanının kurulda “primus enter pares” konumunda olduğu düzenlenmiştir. Başkan, kurul dışında inceleme ve bilgi edinme hakkını ancak diğer üyeler gibi kullanabilir. Ancak bilhassa bu husus açısından maddenin son hali dahi yeterli kabul edilemez. Zira, yönetim kurulu başkanının da kurul toplantıları dışında şirket yöneticilerinden bilgi alması ve şirket defterleri ile dosyaları inceleyebilmesi için yönetim kurulu kararı alınması zorunluluğu hem

⁶⁹ Moroğlu, (Tasarıları), s.191.

gereksiz hem de “dolanılmaya” müsait bir düzenleme olmuştur. Çünkü böyle bir durumda yönetim kurulundan izin alamayan yahut izin almayı dahi göze alamayan yönetim kurulu başkanı, bir üyeye izin vererek sınırı zorlayabilecektir⁷⁰.

Sondan bir önceki altıncı fıkrada üyelerin bu maddenin çeşitli hükümleriyle öngörülmüş haklarının kısıtlanıp, kaldırılamayacağı öngörülmüştür. Ancak bu haklar ana sözleşme ile genişletilebilir.

SONUÇ

Anonim ortaklıklarda kişisel haklar, üyelere yüklenen yönetim görevi ve müşterek sorumluluğun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yönetim kurulu toplantılarına katılmak ve gündeme madde eklenmesini talep etmek, yapılan toplantılarda görüşlerini açıklamak, oy kullanmak, önerilerde bulunmak, yönetim kurulunun olağanüstü toplantıya çağrılmasını başkandan talep etmek, icra edilmesi yönetim kurulu üyelerinin kişisel sorumluluğuna yol açacak genel kurul kararlarının iptali için dava açma hakkı ve temsil hakkı ile bilgi alma hakkı üyelerin hukuki düzenlemeler ile öngörülmüş kişisel haklardır. Kişisel haklar mali nitelik taşımayan ve yönetim kurulu üyeleri için aynı zamanda birer borç niteliği arz eden haklardır.

Kişisel haklar hususundaki düzenlemeler açısından eski Türk Ticaret Kanunu ve yeni Türk Ticaret Kanunu’nu incelenip, karşılaştırıldığında; yeni kanun ile “kurumsal yönetim” olarak adlandırılan sistemin benimsenmesi, anonim şirketlerde şeffaf ve hesabı verilebilir bir yönetim anlayışının oluşturulabilmesi açısından son derece önemlidir. Böyle bir yönetim ise ancak yönetim kurulu üyelerinin kişisel haklarının desteklendiği ve yasal düzenlemeler ile kuvvetlendirildiği durumlarda söz konusu olabilir. Gerçekten de yönetime katılma, görüş bildirme, temsil ve bilhassa bilgi alma haklarının desteklenmesi son derece önemlidir. Zira tüm bu haklar, yönetim kurulu üyelerinin güvenilirliğine ve özenine bırakılmış bulunan yönetim görevinin ve anonim ortaklık ile üye arasındaki ilişkinin bir gereğidir.

⁷⁰ Moroğlu, (Tasarıları), s.190.

KAYNAKLAR

Bahtiyar Mehmet, *Ortaklıklar Hukuku*, İstanbul 2010.

Çevik Orhan Nuri, *Anonim Şirketler*, Ankara 1988.

Erem Turgut S, *Anonim Şirketler Hukuku*, İstanbul 1965.

Hirsh Ernest, *Ticaret Hukuku Dersleri*, İstanbul 1948.

İmregün Oğuz, *Anonim Ortaklıklar*, İstanbul 1970.

Moroğlu Erdoğan, *Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü*, İstanbul 2009.

Moroğlu Erdoğan, *Türk Ticaret Kanunu ile Yürürlük ve Uygulama Kanunu Tasarıları*, İstanbul 2009.

Poroy Reha, Tekinalp Ünal, Çamoğlu Ersin, *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku*, İstanbul 2010 (12. Bası).

Pulaşlı Hasan, *Şirketler Hukuku*, Kasım 2009.

Tekil Fahiman, *Anonim Şirketler Hukuku*, İstanbul 1993.